

LUND UNIVERSITY

Otto Rydbeck (1872-1954)

Ersgård, Lars

Published in:
Svenska arkeologer

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ersgård, L. (2020). Otto Rydbeck (1872-1954). I A.-S. Gräslund (Red.), *Svenska arkeologer* (Vol. 158, s. 113-118). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi; Vol. 158). Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Svenska arkeologer

Redaktör: Anne-Sofie Gräslund

UPPSALA 2020

Kungl. Gustav Adolfs Akademien
för svensk folkkultur

Otto Rydbeck (1872–1954)

Lars Ersgård

Foto: LUB.

Otto Rydbeck föddes i Lund 1872 som son till urmakaren Carl Henrik Rydbeck och dennes hustru Christina Friberg. I Lund skulle Rydbeck leva och verka under hela sitt liv fram till sin död 1954. Studentexamen avlade han vid stadens högre allmänna läroverk, Katedralskolan, år 1890 och påbörjade därefter universitetsstudier i medicin. Under 1890-talet lämnade han dock medicinstudierna och började i stället läsa konsthistoria och fornkunskap. Fil. kand. blev Rydbeck 1899, och fyra år senare, 1903, avlade han filosofie licentiatexamen. Redan året därpå disputerade han på avhandlingen *Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor* (Rydbeck 1904) och efter ytterligare fyra år, 1909, erhöll Rydbeck en docentur i nordisk konstarkeologi. När arkeologiprofessuren inrättades i Lund 1919 som den andra i landet, blev Otto Rydbeck kallad till denna tjänst. Tjänsten som då benämndes *nordisk och jämförande fornkunskap och medeltidsarkeologi* skulle han upprätthålla fram till sin pensionering 1937.

Redan 1901 hade Rydbeck blivit e.o. amanuens vid Lunds universitets historiska museum, och 1904 blev han museets föreståndare, en befattning han innehade vid sidan av professuren fram till pensioneringen. Därmed kom Rydbeck att verka som såväl museiman som akademisk lärare och forskare, två verksamheter som under hans tid blev nära integrerade. Inom bägge arbetsfälten skulle han komma att göra banbrytande insatser.

Det museum som Otto Rydbeck blev chef över ledde sitt ursprung tillbaka till 1700-talet och till de samlingar som professorn i naturvetenskaperna Kilian Stobéus donerade till universitetet på 1740-talet. År 1904, då föreståndartjänsten inrättades, var museets samlingar inrymda i källarvåningen till Lunds universitets huvudbyggnad men flyttades 1908–10 över till det s.k. Kungshuset i Lundagård. 1918 flyttades samlingarna ännu en gång, nu till den stora tegelbyggnad, som en gång uppförts som biskopsbostad vid Kraftstorg strax nordost om domkyrkan. Här har museet alltsedan dess varit beläget, och det var här

Otto Rydbeck skulle göra det till ett av de mest betydande museerna för arkeologi och kyrklig konst i Sverige efter Statens historiska museum i Stockholm.

Lunds universitets historiska museum var dock inte det enda i staden vid början av 1900-talet. Bara ett stenkast från byggnaden vid Kraftstorg hade på 1880-talet Lunds kulturhistoriska museum, »Kulturen i Lund», grundats av Georg Karlin. Detta museum bedrev arkeologisk verksamhet i Lunds medeltida stadskärna med undantag av området kring domkyrkan, som kom att utgöra Rydbecks arkeologiska »revir» i staden. Att Karlin skulle bli Rydbecks främste konkurrent och antagonist på den museala »hemmaplanen» är knappast förvånande.

Det material som Lunds universitets historiska museum förfogade över i början av 1900-talet bestod förutom av förhistoriska och medeltida fynd också av en betydande samling mynt och medaljer. Otto Rydbeck var tidigt klar över vilket grundläggande syfte museet skulle ha och hur detta skulle förverkligas i utställningssalarna. Det skulle i första hand vara ett vetenskapligt museum riktat mot forskningen och inte mot undervisning i skolorna. Det viktiga blev, som Rydbeck själv uttryckte det,

att då det rör sig om ett för vetenskapligt studium avsett museum [...] uppställa hela materialet i dess kronologiska och typologiska samt lokala sammanhang, utan luckor och utan inskränkningar men naturligtvis med tillbörligt markerande av de sällsyntaste och dyrbaraste föremålen (Rydbeck 1943:202).

Under Rydbecks tid kom museets samlingar att avsevärt öka i omfattning. Särskilt gällde detta den medeltida, kyrkliga konsten, som var ett av hans egna, vetenskapliga intresseområden. Många av de medeltida kyrkorna i Skåne hade farit ganska illa av samhällsutvecklingen under senare delen av 1800-talet. Flera hade rivits, andra hade renoverats och »förskönats» till oigenkännlighet. Äldre inredningsdetaljer och träskulpturer hade ofta förpassats upp till en ogynnsam förvaring på kyrkvindarna. En omfattande insats för att rädda detta material för framtiden gjordes – under ledning av Rydbeck – i samband med Baltiska utställningen i Malmö 1914, i vilken även ingick en särskild utställning av äldre kyrklig konst. En stor samling av medeltida träskulptur och andra föremål inventerades och insamlades för detta ändamål, ett material som efter utställningens slut i Malmö till stor del deponerades på museet i Lund och som där kom att utgöra stommen i den fasta medeltidsutställningen på museets andra våning.

Ett komplement till denna utställning tillkom 1932 då ett särskilt domkyrkomuseum inrättades i det närliggande domkapitelhuset, där föremål med anknytning till domkyrkan – arkitekturfragment, textilier o.d. – kom att förvaras. Formellt sett förvaltades detta museum av domkapitlet men sköttes av personalen på det intilliggande historiska museet.

Även de förhistoriska samlingarna växte i omfattning under den tid som Rydbeck förestod museet. En del av tillväxten bestod av donationer av föremålssamlingar till museet från privata samlare och amatörarkeologer. En viktig sådan var Carl Stadlers donation från 1929–30, vilken till största delen bestod av fynd från stenåldersbosättningar vid Ringsjön (Stjernquist 1984:152). Den-

na donation blev en av utgångspunkterna för den mångåriga forskning som från museets sida kom att bedrivas kring bosättningskomplexen vid Ringsjön. Rydbeck själv tog initiativet till en utgrävning i boplatsen Sjöholmen, vilken kom att följas av fortsatta undersökningar i området på 1940-, 1950- och 1970-talen under ledning av forskare som Carl-Axel Althin och Lars Larsson.

Den fältverksamhet som bedrevs från museets sida kom efter hand att alltmer expandera, och som medarbetare till Rydbeck i samband med denna verksamhet knöts under 1920-talet John-Elof Forssander och Folke Hansen. Den förre blev för övrigt Rydbecks efterträdare på professorsstolen i arkeologi år 1938.

Vad gäller Otto Rydbecks egen forskning kom den till stor del att handla om den medeltida epoken, i synnerhet om medeltiden i Skånes många kyrkor. Som redan nämnts, blev kalkmålningarna i dessa kyrkor ämnet för doktorsavhandlingen 1904. Året innan hade han publicerat en uppsats med titeln »Baldakinen öfver nordöstra kapellet i Lunds domkyrka», där han för första gången behandlade den byggnad som han skulle arbeta med under återstoden av sitt liv, domkyrkokatedralen i hemstaden Lund (Rydbeck 1903). Därefter publicerade han 1915 och 1923 två större verk om byggnaden, *Bidrag till Lunds domkyrkas byggnadshistoria* respektive *Lunds domkyrkas byggnadshistoria*, det senare i samband med högtidlighållandet av 800-årsminnet av invigningen av kyrkans kryptaltare 1123 (Rydbeck 1915 och 1923).

I de artiklar kring domkyrkans historia som Otto Rydbeck publicerade under senare delen av sin levnad var han särskilt sysselsatt med problematiken kring en äldre föregångare till 1100-talets domkyrka. Skriftliga källor gav vid handen att det funnits en tidig Laurentiuskyrka under 1000-talet, och vid arkeologiska undersökningar såväl inne i som utanför domkyrkan hade murar och gravar äldre än denna påträffats, fynd som indikerade att föregångaren legat på samma plats som 1100-talets domkyrka. I uppsatsen »Knut den heliges Laurentiuskyrka. Grundmurar och gravar från tusentalets Lund» utvecklade Rydbeck sina tankar kring denna äldre föregångare, som han sålunda menade hade uppförts under kungen Knut den heliges regeringstid 1080–1086 (Rydbeck 1942). Kring frågan hur denna kyrka sett ut kom det att utvecklas en långvarig och ibland ganska hetsig debatt, där förutom Rydbeck även forskare som Sten Anjou, Ragnar Blomqvist och Erik Cinthio deltog. Så sent som under sitt sista levnadsår 1954 gick Rydbeck i en Fornvännen-artikel till angrepp mot Erik Cinthio och försökte där avfärda dennes tes att Knut den heliges biskopskyrka skulle ha haft anglosachsiskt ursprung (Rydbeck 1954).

Som medeltidsarkeolog kom Rydbeck även att göra en viktig insats inom borgforskningen. Åren 1907–09 undersökte han den medeltida borganläggningen i Skanör, en undersökning som publicerades 1935 i verket *Den medeltida borgen i Skanör. Historik, undersökningar och fynd* (Rydbeck 1935). Den påbörjade omvandlingen av samhällena Skanör och Falsterbo till moderna badorter kring sekelskiftet 1900 hade medfört ett ökande intresse för Falsterbohalvöns märkliga historia under medeltiden, då nämnda orter var centra för in-

Otto Rydbeck under ordnandet av Domkyrkomuseet i Lund, ca 1930. Foto LUHM.

ternationellt betydelsefulla marknadsplatser, de s.k. Skånemarknaderna vid landskapets sydvästhörn. 1887 hade den tyske historikern Dietrich Schäfer gett ut ett uppmärksammat verk om de medeltida marknaderna på halvön, och under samma årtionde hade arkeologiska undersökningar av den medeltida borgen i Falsterbo påbörjats av Georg Karlin, grundaren av Kulturen i Lund. Ca 20 år senare fick Otto Rydbeck möjlighet att undersöka borgen i Skanör, som i början av 1900-talet var synlig som en gräsbevuxen kulle omgiven av dubbla vallgravar, belägen strax norr om kyrkan och stadsbebyggelsen.

Jämfört med många andra utgrävningar av liknande lämningar från samma tid, som endast gick ut på att frilägga murar, framstår Rydbecks undersökning som ovanligt mönstergill, utförd med en stark medvetenhet om de komplicerade stratigrafiska relationerna mellan kulturlagren och de byggnadsrester som påträffades i borgkullen. Först och främst kartlade han den medeltida bebyggelsen på borgplatån, vilken dominerades av en rektangulär, murad byggnad, uppförd vid 1200-talets mitt. Dessutom kunde Rydbeck rekonstruera borgkulens inre uppbyggnad och anläggningens kronologiska relation till en äldre

bebyggelse, som funnits på platsen innan borgen uppfördes. Han diskuterade också de arkeologiska resultatens betydelse för kunskapen om de medeltida Skånemarknaderna i ett vidare historiskt sammanhang och lade därmed en betydelsefull grund till en fortsatt historisk-arkeologisk forskning om Falsterbo-halvöns medeltida historia.

Rydbecks bok om borgen i Skanör innehöll även en detaljerad redovisning av det stora och rikt varierade fyndmaterialet från undersökningen, generellt sett en av de första av ett medeltida, profant föremålsbestånd. Som sådan kom Rydbecks publikation att fungera som en värdefull referens för den fortsatta arkeologiska forskningen kring medeltida materiell kultur.

Det var emellertid inte endast medeltiden som Otto Rydbeck kom att ägna sig åt i sin forskning. Hans intresse för stenåldern har ovan nämnts, och i en rad texter har han behandlat olika problem kring denna epok. Ett av de viktigaste av dessa alster bär titeln *Stenåldershavets nivåförändringar och Nordens äldsta bebyggelse*, där han som en av de första inom svensk arkeologi tar upp relationen mellan den geologiska process, som havsnivåns fluktuationer utgör, och den forntida bebyggelseutvecklingen (Rydbeck 1928). Även den skånska megalitkulturen är ett ämne som Rydbeck har berört i flera artiklar (Rydbeck 1930 och 1932).

Otto Rydbecks betydelse för arkeologin, i första hand i Skåne, är svår att överskatta. Hans yrkesliv tog sin början kring sekelskiftet 1900, under det avgörande skede då arkeologin började institutionaliseras. En rad nya museer såg dagens ljus, där föregående århundradens fornsakssamlingar nu fick en professionell vård och förvaltning. Samtidigt fick ämnet arkeologi vid denna tid också en permanent akademisk förankring genom tillkomsten av professurer vid lärosätena i Uppsala och Lund.

Otto Rydbeck visade sig vara ovanligt väl skickad att leda det museum han vid 1900-talets början fick ta hand om. Detta utvecklade han till en institution, präglad av stor vetenskaplig bredd och genomtänkt planering, där forskning och museal verksamhet kom att samverka på ett framgångsrikt sätt. Hans egen konstnärliga begåvning var för övrigt till stor hjälp, när museets fasta utställningar skulle gestaltas. Mycket av det han skapade under sin tid som museets ledare finns fortfarande kvar i dag, i synnerhet i den medeltida avdelningen och i domkyrkomuseet.

Museet vid Kraftstorg utvecklades under Rydbecks tid till ett naturligt centrum för den arkeologiska forskningen i Skåne. Flera av hans egna vetenskapliga initiativ kom att få en bestående betydelse. Ovan har redan nämnts de tidiga insatserna kring stenålderslämningarna vid Ringsjön, som skulle generera nya viktiga projekt längre fram på 1900-talet.

Även om Otto Rydbeck i sin forskning behandlade ämnen från både förhistorisk tid och medeltid, var det som medeltidsarkeolog han skulle få sin största betydelse. I sina arbeten kring den medeltida epoken profilerade hans sig tidigt som både arkeolog och konsthistoriker, och förmodligen var detta anledningen till att hans docentur 1909 fick den något ovanliga ämnesinriktningen »konst-

arkeologi». Genom att tillämpa ett byggnadsarkeologiskt perspektiv i studiet av de medeltida kyrkorna skulle hans insatser bli banbrytande, och i detta sammanhang kunde Rydbeck knyta an till traditionen från 1800-talets store kyrkoforskare i Skåne, Carl Georg Brunius.

Den tjänst som Otto Rydbeck år 1919 kallades till var inrättad särskilt för honom, och följaktligen blev han professor både i förhistorisk arkeologi (nordisk fornkunskap) och i medeltidsarkeologi. Han hade därmed lagt en första grund för utvecklingen av den moderna medeltidsarkeologin i Sverige, en utveckling som skulle leda fram till att denna arkeologi år 1962 fick status som självständig disciplin i Lund med Erik Cinthio som förste ämnesföreträdare.

Referenser

- Rydbeck, Otto, 1903: Baldakinen öfver nordöstra kapellet i Lunds domkyrka. *Studier tillägnade Oscar Montelius 1903*. Stockholm. S. 53–62.
- 1904: *Medeltida kalkmålningar i Skånes kyrkor*. Lund.
- 1915: *Bidrag till Lunds domkyrkas byggnadshistoria*. Lunds universitets årsskrift. Första avdelningen. Teologi, juridik och humanistiska ämnen 10:3. Lund.
- 1923: *Lunds domkyrkas byggnadshistoria*. Lund.
- 1928: *Stenåldershavets nivåförändringar och Nordens äldsta bebyggelse*. Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundets Årsberättelse 1927–1928. Lund. S. 35–170.
- 1930: Om orsaken till de megalitiska hällkistornas sparsamma förekomst i Skåne. *Studier tillägnade Efraim Liljeqvist Lund den 24 september 1930*. Lund. S. 581–586.
- 1932: Stenkammargravar i Barsebäck. *Arkeologiska studier tillägnade H. K. H. kronprins Gustaf Adolf*. Utgivna av Svenska Fornminnesföreningen. Stockholm. S. 28–47.
- 1935: *Den medeltida borgen i Skanör. Historik, undersökningar och fynd*. Acta Regiae Societatis humaniorum litterarum Lundensis 20. Lund.
- 1942: Knut den heliges Laurentiuskyrka. Grundmurar och gravar från tusentalets Lund. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1942. *Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund Årsberättelse 1941–42*. Lund.
- 1943: Den arkeologiska forskningen och historiska museet vid Lunds universitet under tvåhundra år, 1735–1937. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum, Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund Årsberättelse 1942–43*, III. Lund.
- 1954: Var Knut den heliges Lundadom av anglosachsiskt ursprung? *Fornvännen* 50. S. 116–135.
- Stjernquist, Berta, 1984: 180 Years (1805–1985) of Archaeological Research at the Historical Museum of the University of Lund. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1983–84*. S. 138–173.